

NHỮNG SƯU TẬP CỔ VẬT TỪ ĐÁY BIỂN TẠI BẢO TÀNG BÀ RIJA - VŨNG TÀU

NGUYỄN VĂN TÂM*

TÓM TẮT

Bài viết giới thiệu khái quát về một số sưu tập cổ vật từ đáy biển Bà Rịa - Vũng Tàu của Bảo tàng Bà Rịa - Vũng Tàu. Qua các bộ sưu tập này, đầu đó như còn vang vọng những câu chuyện về lịch sử - văn hóa, về giao lưu thương mại trên biển giữa các vùng và khu vực trong nhiều thế kỷ.

Từ khóa: sưu tập cổ vật; Bảo tàng Bà Rịa - Vũng Tàu.

ABSTRACT

The paper introduces an overview on the artifacts collection from the seabed in Ba Ria - Vung Tau museum. This collection echoes the historical, cultural stories, and the sea commercial exchanges between regions for centuries.

Key words: Antiquity Collection; Ba Ria - Vung Tau Museum.

Đến với Bảo tàng Bà Rịa - Vũng Tàu, du khách thường ghé thăm di tích lịch sử Bạch Dinh, một biệt thự theo kiến trúc kiểu Pháp, gồm 3 tầng, được xây dựng vào cuối thế kỷ XIX - đầu thế kỷ XX. Tại đây, đang trưng bày sưu tập hàng chục khẩu súng thần công cổ và sưu tập cổ vật ở Hòn Cau được trục vớt dưới lòng đại dương. Ngoài ra, trong kho của Bảo tàng còn lưu giữ nhiều sưu tập cổ vật có nguồn gốc xuất xứ từ đáy biển ở những vùng khác, như từ Hòn Bà (Vũng Tàu), Bình Châu (Xuyên Mộc), gốm sứ Thái Lan, Ung Chính (Trung Hoa), Pháp... Dường như những tiếng "thì thầm" vọng về từ các bộ sưu tập (gồm hơn 15.000 cổ vật) tiêu biểu, độc đáo đã phản ánh phần nào giá trị mỹ thuật, văn hóa... của nhiều thời kỳ lịch sử, góp phần làm sáng tỏ mối quan hệ giao thương, kinh tế và giao lưu văn hóa giữa các vùng miền trong nước và quốc tế qua nhiều thế kỷ. Sau đây là một số bộ sưu tập cụ thể:

Sưu tập cổ vật Hòn Bà (Vũng Tàu):

Năm 1993, Bảo tàng Bà Rịa - Vũng Tàu phối hợp với Công ty Trục vớt cứu hộ Việt Nam (Visal) trục vớt con tàu chìm tại khu vực Hòn Bà (thành phố Vũng Tàu), nằm dưới mực nước biển 20 mét, kết quả vớt được 560 hiện vật, chủ yếu là đồ đất nung gia dụng: nồi, hũ..., vốn được sản xuất tại vùng Nam Trung Bộ vào giữa thế kỷ XIX.

Sưu tập cổ vật vùng biển Bãi Dâu (Vũng Tàu):

Đầu năm 1997, ông Bùi Văn Tri, ngư dân phường Thắng Nhì, chuyên lặn tìm phế liệu dưới biển, đã phát hiện con tàu chìm, nằm ở độ sâu 15m, với tình trạng chỉ còn thân tàu, bị cát, bùn phủ lấp, cách khu vực Bãi Dâu, thành phố Vũng Tàu khoảng 4 hải lý về phía Tây. Con tàu chở theo 105 cổ vật, gồm đồ sứ men trắng, với các loại hình: tô, đĩa, thố, hộp, tách ly... Ngoài ra, còn một số ly, tách bằng chất liệu pha lê, thủy tinh... và đèn đi biển, đèn hoa tiêu... Những hiện vật này được sản xuất từ Pháp, vào khoảng giữa thế kỷ XIX... Đây có thể là những cổ vật của con tàu trên hải trình từ Pháp tới Sài Gòn- Gia Định và bị chìm gần khu vực Vũng Tàu...

Sưu tập cổ vật Bình Châu (Xuyên Mộc):

Ngày 28/5/1995, tàu đánh cá do ông Nguyễn Văn Ba, một ngư dân ở xã Lộc An, huyện Đất Đỏ, tỉnh Bà Rịa - Vũng Tàu đã phát hiện một xác tàu chở gốm sứ bị đắm, nằm cách bờ biển Bình Châu, huyện Xuyên Mộc khoảng 30 km, dưới độ sâu 25 mét. Sau đó, Bảo tàng Bà Rịa - Vũng Tàu được tiếp nhận 1.982 cổ vật từ con tàu này, gồm đĩa, tô, gốm men trắng vẽ lam, được sản xuất vào nửa cuối thế kỷ XIX ở phía Nam, Trung Hoa. Đây là những sản phẩm của lò gốm dân gian, sản xuất đồ gốm gia dụng. Trong quá trình phân phối, giao thương, con tàu chở gốm đã bị chìm tại vùng biển Bình Châu, tỉnh Bà Rịa - Vũng Tàu...

* Bảo tàng Bà Rịa - Vũng Tàu

Sưu tập cổ vật gốm sứ Thái Lan:

Trong chuyến đi biển vào tháng 5/1999, tàu đánh cá của ông Phan Cao Thạch, ngư dân phường 11, thành phố Vũng Tàu, đã phát hiện một tàu cổ bị vùi lấp dưới cát biển. Nhóm thợ lặn đã tiến hành trực vớt và tìm thấy 298 đồ gốm các loại, gốm vò, hũ, bình, bát, đĩa, thố..., với nét đặc trưng phủ men màu đen, nâu, men ngọc, kỹ thuật trang trí hoa văn khắc vạch, đắp nổi... Các chuyên gia nhận định, đây là sưu tập gốm cổ được sản xuất từ vùng Sukhumthai và SuWankhailok của Thái Lan, có niên đại vào thế kỷ XV.

Sưu tập cổ vật gốm sứ Hòn Cau:

Sưu tập này được phát hiện ngẫu nhiên vào năm 1990, trong quá trình khai thác hải sản tại khu vực vùng biển Hòn Cau, huyện Côn Đảo, của nhóm cư dân Long Hải, huyện Long Điền, tỉnh Bà Rịa - Vũng Tàu. Trong 2 năm (1990 - 1991), các chuyên gia khảo cổ phối hợp cùng Công ty Trục vớt cứu hộ (Visal) - Hallstrom Holdings Oceanic (Thụy Điển), tiến hành khai quật khảo cổ dưới nước, đã trực vớt được hơn 68.000 cổ vật. Bộ sưu tập này có niên đại vào thế kỷ XVII - XVIII, đời Khang Hy - nhà Thanh (Trung Hoa). Con tàu cổ này dài 32,71 mét, rộng 9 mét, bị chìm dưới mực nước biển 40 mét, với dáng nằm nghiêng dưới đáy đại dương. Hàng hóa phát hiện ở trong tàu chủ yếu là đồ gốm, sứ trắng men lam, với chủng loại đa dạng: bình, hũ, lọ, ống cắm bút, ấm, chén, đĩa, tô..., sản xuất tại các lò: Cảnh Đức trấn, Sơn Đầu, Đức Hóa (Trung Hoa). Ngoài ra, còn có nhiều hiện vật khác là đồ đá (chân dựng cột buồm, cối và chày, cối xay bột, nghiền mài mực...); đồ đồng (hai khẩu súng thần công, 3 khẩu súng lệnh, khay, siêu đun nước, bát, đĩa, quả cân tiểu ly, hộp, đồng hồ đo bằng ánh sáng mặt trời, gương đồng, các đồng tiền cổ: Vạn Lịch thông bảo (1573 - 1619), Thuận Trị thông bảo (1644 - 1661), Khang Hy thông bảo (1662 - 1722), khóa, chìa, móc đinh, lưỡi câu, nhíp nhỏ râu, que móc ráy tai...). Nhiều khả năng, đây là những vật của đoàn thủy thủ sử dụng và họ là người phương Đông, có quan hệ buôn bán với người phương Tây. Trong con tàu, các chuyên gia khảo cổ còn tìm thấy một thời mực ghi 2 chữ Hán "Canh Ngộ" - cơ sở để xác định con tàu bị chìm chính xác vào năm 1690. Một câu hỏi đặt ra, là vì sao con tàu cổ lại bị chìm? Các nhà khảo cổ đã tìm thấy những chứng tích về việc phát cháy khá lớn, từ phía mũi tàu, với những đoạn dây buồm bị cháy dở, những chuỗi quả hồng khô, những

chồng bát đĩa, những khay áo bị cháy đã vón cục... Bài học cảnh báo về hỏa hoạn trên tàu cách đây hơn 3 thế kỷ vẫn còn nguyên giá trị thời sự cho những con tàu trên hành trình vượt đại dương hôm nay và cả mai sau...

Sưu tập cổ vật gốm sứ Ung Chính:

Năm 2000, ngư dân thị trấn Long Hải, huyện Long Điền, tỉnh Bà Rịa - Vũng Tàu đã phát hiện một xác tàu chìm chở 2.342 cổ vật là gốm sứ thời Ung Chính (1723 - 1735), nhà Thanh (Trung Hoa), với nhiều chủng loại: chóa, bình, hũ, chén, bát, đĩa, hộp, tượng tráng men...

Sưu tập cổ vật X3:

Vào tháng 7/2013, Công ty Trục vớt cứu hộ Việt Nam (Visal) phối hợp với Bảo tàng Bà Rịa - Vũng Tàu tổ chức khảo sát, khai quật tàu cổ X3. Đây là xác tàu cổ đã chìm hàng trăm năm, dưới mực nước biển khoảng 42 mét, thuộc vùng biển tỉnh Bà Rịa - Vũng Tàu. Kết quả, các thợ lặn đã tìm kiếm và vớt được 300 hiện vật gồm: tô gốm, bình gốm, hũ gốm, nắp bình gốm, chén sứ, quả cân đồng, quả rọi bằng chì, muôi đồng, gương đồng, tiền đồng Trung Hoa, viên đá có trang trí hoa văn... Dựa vào những đồng tiền Trung Hoa có niên đại cụ thể (Thiên Hy thông bảo, đời Tống Chân Tông (977 - 1022), đúc năm 1017 - 1021; Hoàng Tống thông bảo, đời Tống Nhân Tông (1024 - 1064), đúc năm 1039; Thánh Tống thông bảo (1100 - 1125), đúc năm 1101; Sùng Ninh thông bảo, đời Tống Huy Tông (1100 - 1125), đúc năm 1102 - 1106); Sùng Ninh trọng bảo (1100 - 1125), đúc năm 1102 - 1106); Đại Trinh thông bảo, đời Minh Thái Tổ Chu Nguyên Chương (1368 - 1398), đúc năm 1368; Hồng Vũ thông bảo, đời Minh Thái Tổ Chu Nguyên Chương (1368 - 1398), đúc năm 1368;..., các chuyên gia đoán định, tàu cổ X.3 có niên đại vào khoảng cuối thế kỷ XIV, cách ngày nay hơn 600 năm...

Những sưu tập cổ vật bằng chất liệu gốm, sứ, đồng, đất nung, thủy tinh, pha lê... của Bảo tàng Bà Rịa - Vũng Tàu được trực vớt từ những xác con tàu cổ đắm với nhiều nguyên nhân khác nhau, có thể là do bão tố bất thường, hoặc do cướp biển, hay hỏa hoạn, sóng thần..., để rồi nằm sâu dưới biển bao la. Nhờ công tìm kiếm và phát hiện của những ngư dân Bà Rịa - Vũng Tàu, đã vén một phần bí mật về những cuộc hành trình với nhiều câu chuyện gắn liền với số phận của mỗi con tàu từng tham gia buôn bán trên biển - từ Đông bán cầu sang Tây bán cầu. Quanh những sưu tập cổ vật của Bảo tàng Bà

Rịa - Vũng Tàu, đây đó nhiều câu chuyện vẫn còn vang vọng, thăm thì..., cần được tiếp tục tìm hiểu và khám phá./.

N.V.T

Tài liệu tham khảo:

1- Phạm Chí Thân, "Kho báu dưới đáy biển", *Tập san Di sản văn hóa Bà Rịa - Vũng Tàu*, năm 2005.

2- Chí Thân, "Tàu cổ X3, chìm tại vùng biển Côn Đảo", *Tập san Di sản văn hóa Bà Rịa - Vũng Tàu*, năm 2013.

3- Phạm Quang Minh, "Cổ vật khai quật từ vùng biển Bà Rịa - Vũng Tàu...", *Tập san Di sản văn hóa Bà Rịa - Vũng Tàu*, năm 2006.

4- Phạm Quốc Quân, "Đi tìm kho báu Hòn Cau", *Tập san Di sản văn hóa Bà Rịa - Vũng Tàu*, năm 2002.

(Ngày nhận bài: 19/7/2016; ngày phản biện đánh giá: 21/8/2016; ngày duyệt đăng bài: 29/08/2016).

Sưu tập chốe sứ trắng vẽ men lam (thế kỷ XVII) - Hiện vật Bảo tàng Bà Rịa - Vũng Tàu - Ảnh: Tác giả

Sưu tập bình sứ trắng vẽ men lam (thế kỷ XVII) - Hiện vật Bảo tàng Bà Rịa - Vũng Tàu - Ảnh: Tác giả